
Foreningsstoff

Årsmelding	s. 188
Regnskap med revisorberetning	s. 198
Foreningens publikasjoner	s. 208
Referat fra representantskapsmøte	s. 209
Foreningens eiendommer	s. 217
Avdelingenes beretninger	s. 225
Avdelingenes økonomi og medlemmer	s. 248
Foreningens beskytter, æresmedlemmer og tillitsvalgte	s. 249

Fortidsminneforeningens årsmedling 2008

H. M. Dronning Sonja er Fortidsminneforeningens høye beskytter og foreningen satt meget stor pris på å kunne ta i mot og vise Hennes Majestet rundt på Urnes hvor omfattende restaureringsarbeider ble innledet sommeren 2008.

Riksantikvarens stavkirkeprogram og ruinprogram har særdeles stor betydning for Fortidsminneforeningens eiendommer. I løpet av året er det utført arbeider på i alt ti av foreningens eiendommer under disse programmene.

Arbeidet på Urnes førte til at innredningen måtte fjernes. For at de mange besøkende likevel skulle få et godt bilde av kirken også i restaureringsperioden, ble det produsert en utstilling etter oppdrag fra Riksantikvaren. Den ble vist i besøkshuset, hvor også Nasjonalmuseet bidro med en vandreutstilling. Slik ga denne sommeren anledning til mer inngående studier av stavkirken enn det man ellers kan oppnå.

Fortidsminneforeningen er avhengig av frivillig innsats på mange plan. Det er betydningsfullt at dette arbeidet blir synliggjort og verdsatt. Det var derfor med stor glede foreningens høyeste utmerkelse, Urnesmedaljen, kunne overrekkes til mangeårig leder for hovedstyret, Marianne Roald Ytterdal. Hedersnålen ble gitt til Ingrid Alstad for tilsynet med klosterruinen på Munkeby, til Kristian Almås for tilsynet med Stordal gamle kirke «Rosekyrkjå» og til Juri Havran for mangeårig innsats med fremragende fotografering og publisering av kulturminner.

I en frivillig forening hviler resultatet på innsatsen fra mange. Alle som har bidratt til Fortidsminneforeningens arbeid og utvikling gjennom året, takkes på det varmeste!

1. KULTURMINNEPOLITISK ARBEID

Revisjon av *Plan- og bygningsloven* skal behandles av Stortinget i 2009. Forut for dette har Sten Sture Larre på vegne av foreningen gjennomført et betydelig arbeid overfor partiene, særlig rettet mot muligheten til å pålegge eiere av verneverdig bebyggelse å vedlikeholde eiendommene.

- Sten Sture Larre og generalsekretæren møtte til Kommunal- og forvaltningskomiteens høring på Stortinget den 30.9.

For øvrig har foreningen også i 2008 hatt sentrale kultur-

minnepolitiske oppgaver på sin dagsorden:

- Styrking av Kulturminnefondet i henhold til vedtak i forbindelse med Kulturminnemeldingen: Målet er fortsatt at man skal nå 1,4 milliarder i inneværende stortingsperiode, slik Stortinget har vedtatt.
- Kirkeforfallet: Foreningen har argumentert for at staten i større grad skal ta medansvar for å løse utfordringene. I statsbudsjettet ble rentekompensasjonsordningen for vedlikehold av kirker revitalisert og gitt 800 mill kroner. Dette gir rom for tiltak ved om lag 200 kirker og er positivt, men ikke tilstrekkelig.
- Nye skatte- og avgiftsincitiver for eiere av fredede og bevaringsregulerte eiendommer: Foreningen mener dette er en viktig sak, en håndrekning fra samfunnet til den enkelte eier av fredete eiendommer, men denne saken avvises av Finansdepartementet og står fortsatt i stampe.
- Tiltak som kan få flere kommuner til å utarbeide kommunedelplaner for kulturminner (kulturminneplaner): Staten står fortsatt uten tiltak som kunne ha stimulert flere kommuner til å utarbeide kulturminneplaner, noe som er høyst beklagelig. Initiativer er tatt overfor enkelte fylkeskommuner.
- I sammenheng med partienes programarbeid forut for Stortingsvalget 2009 har foreningen tatt initiativ overfor samtlige partier med forslag til kulturminnepolitiske målsettinger.

I anledning *statsbudsjettet for 2009* var foreningen raskt ute med pressemelding.

- Generalsekretæren representerte Fortidsminneforeningen i budsjettføring i Energi- og miljøkomiteen på Stortinget den 4.11.

Som ledd i å gjøre foreningens medlemmer bedre rustet til innsats i gjernesaker, ble arbeidet med en *Kokebok for kulturminnevernere* brakt frem til en høring i avdelingene høsten 2008. Målet er at en slik rettesnor for vernearbeidet skal gjøres tilgjengelig for avdelingene på foreningens nettside. Justering vil gjenstå i forhold til ny plan- og bygningslov så snart den er vedtatt.

2. ORGANISASJONEN

2.1. Hedersbevisninger

Foreningens æresmedlemmer er:

- H. M. Kong Harald
- H. M. Dronning Sonja
- Arkitekt Arne Berg
- Arkitekt Håkon Christie

Urnesmedaljen ble tildelt:

- *Marianne Roald Ytterdal* under årets representantskapsmøte som takk for mangeårig innsats for for-

eningen, som medlem av hovedstyret og deretter leder av hovedstyret gjennom de fem siste årene.

Fortidsminneforeningens hedersnål ble tildelt:

- *Ingrid Alstad*, Den trønderske avdeling, som takk for hennes store innsats til beste for Munkeby kloster-ruin.
- *Kristian Almås*, Sunnmøre avdeling, som takk for mangeårig tilsyn med Stordal gamle kirke, Rose-kyrkja.
- *Jiri Havran*, Oslo og Akershus avdeling, som takk for mangeårig samarbeid rundt fotodokumentasjon av foreningens eiendommer og det betydelige løftet med utgivelsen av bokverket Kirker i Norge.

2.2. Organisering

Representantskapsmøtet 2008

Årets representantskapsmøte ble holdt på Stiklestad i dagene 30. mai til 1. juni. Møtet inkluderte en samling ved foreningens egen eiendom *Olavsstøtten*, inkludert diskusjon om dette minnesmerket fremtidige forvaltning. Møtet ble avsluttet med besøk på et utvalg av foreningens mange eiendommer i Trøndelagsfylkene. Stor takk går til vertskapet for årets møte, Nord-Trøndelag avdeling. Samtlige avdelinger var representert. Det føres eget referat fra representantskapets møter. Representantskapets ordførere var:

- Astri M. Lund, ordfører
- Trygve Bragstad, varaordfører

Astri M. Lund ble gjenvalgt for en ny periode. Som ny varaordfører ble valgt Marianne Roald Ytterdal.

Leder- og stabsmøtet

Årets møte ble holdt 7. og 8. november i hovedadministrasjonens lokaler i Dronningens gate 11, og Oslo og Akershus avdeling tok gjestfritt imot på Vøienvolden. Emne for møtet var frivillighetens kår i dages samfunn, utfordringer i arbeidet med forvaltning av foreningens eiendommer, og strategiske oppgaver i utviklingen av kommunikasjon og i organisasjonsbyggingen.

Forsker Håkon Lorentzen ved Institutt for samfunnsforskning innledet med foredraget *Moraldannende kretslop: Stat, samfunn og sivilt engasjement*, etterfulgt av forfatteren Arne Berggren med *Stav, laft og kommunikasjonsstrategi – eller, hva i all verden er kulturminnevern?*

Medlemmene

Medlemstallet ved inngangen til 2008 var 7 667, ved utgangen av året hadde dette sunket til 7 424, en nedgang på 243 medlemmer. Med vekståret 2007 som bakgrunn viser dette at vervearbeid må være en kontinuerlig aktivitet i Fortidsminneforening – på lik linje med i an-

dre frivillige foreninger.

Medlemskontingenten har vært:

- Medlemskap med årbok og Fortidsvern kr 430,-
- Medlemskap med Fortidsvern kr 280,-
- Kollektivt medlemskap (årbok + 5 eks Fortidsvern) kr 2 150,-
- Husstandsmedlem (ingen publikasjoner) kr 100,-
- Ungdomsmedlemskap (under 26 år) kr 150,-

Avdelingene

Fortidsminneforeningen har 21 avdelinger som i hovedsak følger fylkesgrensene. Enkelte avdelinger har lokal-lag:

- Volda/Ørsta (Sunnmøre avdeling)
- Vesterålen (Nordland avdeling)
- Rana (Nordland avdeling)
- Vernevøla i Valdres (Oppland avdeling)
- Nedre Romerike (Oslo og Akershus avdeling)
- Asker og Bærum (Oslo og Akershus avdeling)

Avdelingene avgir egne årsmeldinger og regnskap som trykkes i Fortidsminneforeningens årbok. Aktivitetene og aktivitetsnivået er sterkt varierende avdelingene i mellom. Det gjelder så vel engasjement i vernesaker som for formidlingsarrangementer, samarbeid med andre, dugnader og pleie av foreningens eiendommer.

Flere avdelinger utgir egne meldingsblad. Buskerud, Telemark og Østfold avdeling har sett fordelene ved samarbeid og utgir det felles medlemsbladet «Bevar oss vel!». Det samme gjelder Hedmark og Oppland avdelinger som har nyhetsbladet «Innlandsvern».

Hovedstyret

Hovedstyret har gjennomført et styreseminar over to dager, sju ordinære møter og et konstituerende møte i etterkant av representantskapsmøtet. Dessuten har det vært holdt møter i arbeidsutvalget.

- Styrets sammensetning til 31.5.2008:

Leder Marianne Roald Ytterdal, Ålesund
Nestleder Karl Gervin, Ski
Styremedlemmer Torill N. Klevmark, Lunner; Mette Paaavola, Stavanger; Jørn Holme, Oslo.
Varamedlemmer Else M. Skau, Skien; Jørgen Dahl, Vadsø; Hallvard Trohaug, Lærdal.

- Styrets sammensetning fra 31.5.2008:

Leder Trygve Bragstad, Trondheim
Nestleder Karl Gervin, Ski
Styremedlemmer Torill N. Klevmark, Lunner; Mette Paaavola, Stavanger; Jørn Holme, Oslo.
Varamedlemmer Else M. Skau, Skien; Hallvard Trohaug, Lærdal; Leif Jæger, Bergen.

Hovedadministrasjonen

- Generalsekretær Elisabeth Seip
Organisasjonssjef Fredrik Monclair
Redaktør John Arne Balto, fra 16.3. permisjon
Redaktør, vikariat Silja Selfors, fra 16.3. (før 16.3. prosjektleder)
Nettredaktør, vikariat Vidar Trædal, 20 % stilling fra 1.5.
Redaksjonssekretær Eva Bekkely
Eiendomssjef Eli-Sofie Thorne
Regnskapskonsulent Elisabeth Anne Nordmark (til 31.1.)
Organisasjonssekretær Kristin Brekke Ignacius

I tillegg har hovedadministrasjonen et fast, ytre apparat:

- Vaktmester på Borgund Håkon Li, 25 % stilling
Husfrue på Røros Heidi Holden, timebasert

Ved flere av foreningens eiendommer er det engasjert egne tilsynshavere for de tekniske anleggene som lønnes gjennom hovedadministrasjonen.

Regnskapet har i 2008 vært ført av Regnskapsteknisk Byrå RTB AS, Oslo.

Fortidsminneforeningen har sin hovedadministrasjon i Dronningens gate 11, Oslo kommune.

2.3. Regnskapet

Foreningens økonomi er stadig stram og likviditeten følges med oppmerksomhet. Den turistbaserte delen av virksomheten blir stadig viktigere for resultatet. Dette gjelder både for hovedadministrasjonen og avdelingene. Som tradisjonsrik verneforening basert på frivillighet, har vi klare utfordringer i møtet med drift og næringsvirksomhet i fredete og verneverdige eiendommer.

Regnskapet for 2008 gir et korrekt uttrykk for virksomheten gjennom året og for stillingen pr 31.12.2008.

Salget av eiendommen Jorlia i Rennebu trakk i langdrag og kunne først avsluttes i 2008, etter fem års arbeid med saken. Det siste elementet var salget av jordveien som ble fullført i samarbeid med Den trønderske avdeling.

Gaver som er skattefrie på givers hånd gir årlig et velkomment tilskudd til driften, både i hovedadministrasjonen og i avdelingene. En særlig gave ble gitt av avtroppende styreleder, Marianne Roald Ytterdal, som etablerte «Smilets fond» som sin avskjedsgave til foreningen. Stor takk rettes til alle givere som samlet bidro med kr 180 000,-! Slike gaver har dobbelt virkning: Det økonomiske tilskuddet gir økt handlekraft, samtidig oppleves en oppmuntring i arbeidet.

I 2008 kunne regnskapet avsluttes med et overskudd på kr 1 138 540,-. Tidligere tapt egenkapital er dermed

gjenoppbygget. De mange vedlikeholds- og restaureringsarbeidene som vil foregå på foreningens eiendommer i de kommende årene, tilsier at egenkapitalen må styrkes ytterligere for å gi foreningen en tilfredsstillende likviditet. Styrets mål er at egenkapitalen skal utgjøre om lag 1/3 av foreningens årlige driftsutgifter. Med dagens aktivitetsnivå vil det tilsi en egenkapital på 4 millioner. Likviditetshensyn tilsier at rundt 3 millioner av denne egenkapitalen bør være frie omløpsmidler. Ved utløpet av 2008 utgjorde slike frie omløpsmidler (arbeidskapital minus varelager) kr 2 147 472,-.

Foreningen har i 2008 ikke hatt forsknings- eller utviklingsaktiviteter.

Revisor har vært Revisjon 1 AS, Bærum, ved Trond Syversen.

Årets tall

- Regnskapet viser totale inntekter på kr 26 535 685,-.
- Det statlige driftstilskuddet fra Miljøverndepartementet var kr 3 651 000,-.
- Inntekt fra medlemskontingenten var kr 2 904 622,-.
- Regnskapet er gjort opp med et overskudd på kr 1 138 540,-.
- Den positive egenkapitalen er på kr 3 182 769,-.

Fortsatt drift

- Foreningens egenkapital er økt med kr 1 138 540,- mot budsjettet kr 433 000,-. Når budsjettmålet ble overopplytt, skyldes dette i første rekke stor prosjektaktivitet, god drift på Borgund og årvåkenhet med hensyn på pengebruk.
- Egenkapitalen er positiv.
- Etter styrets oppfatning er forutsetningen for fortsatt drift til stede.
- Årsregnskapet for 2008 er satt opp under denne forutsetning.

2.3. Helse, miljø og sikkerhet

Arbeidsgiver plikter å gi opplæring i helse- miljø og sikkerhetsarbeid, HMS.

- Eli-Sofie Thorne, foreningens eiendomssjef, er utpekt som HMS-ansvarlig.
- Tillitsvalgte, valgt under stabsmøtet den 8.11., er Eva Bekkely, Oslo, for hovedadministrasjonen med Kristin Ignacius, Oslo, som vara, og Jorunn Wiik, Buskerud, valgt for avdelingene.

HMS-rapport

- I henhold til gjeldende lover og forskrifter fører hovedadministrasjonen oversikt over totalt sykefravær blant de ansatte. I 2008 var sykefraværet på 6,5 %. Med fradrag for to langtidssykemeldinger var fraværet 1,2 %.
- Det har ikke vært arbeidsulykker eller skader av

noen art.

- Det er styrets oppfatning at arbeidsmiljøet og den generelle trivsel på arbeidsplassen har vært god.
- Foreningen har som mål å være en arbeidsplass der det råder full likestilling mellom kvinner og menn og at det ikke skal forekomme forskjellsbehandling.
- Det er oppnevnt to tillitsvalgte og en varatillitsvalgt, kfr foregående avsnitt.
- Foreningens virksomhet forurenser ikke det ytre miljø.

2.5. Drift av foreningen

Hovedadministrasjonens virksomhet er inndelt i tre hovedområder: organisasjon, publikasjoner og eiendom. Publikasjoner og eiendomsdrift og -forvaltning får egen omtale. Organisasjonsarbeidet har i stor grad bestått av støttefunksjoner når det gjelder økonomiske spørsmål. Dessuten gis bistand knyttet til eiendommene. Forøvrig har hovedadministrasjonen hånd om:

Medlemsdatabasen

Ajourhold av medlemsdatabasen med daglig medlemskontakt, kontingentinnkreving og -fordeling samt rundt 3 000 årlige innførsler er den mest tidkrevende oppgaven. Ajourførte lister over inn- og utmeldinger sendes jevnlig til avdelingene for lokal oppfølging.

Forsikringer

Forsikringer av foreningens eiendommer administreres og dekkes av foreningen sentralt med to unntak. Unntakene er: Lysøen i Hordaland, som fra 2007 administrativt har inngått i Kunstmuseene i Bergen, og Klokkegården i Grue i Hedmark som driftes av Gruetunet museum.

Pensjonsordningen

Med virkning fra 1.7.2006 gjorde ny lovbestemmelse pensjonsavtale obligatorisk for alle, og det ble mulig å inngå små avtaler med forsikringsselskapene. De enkelte avdelingene inngår i henhold til dette avtaler for sine ansatte. Den tidligere fellesavtalen administreres sentralt, men er under utfasing i takt med naturlig avgang.

Rundskriv til avdelingene

Et nyhetsbrev går ut til avdelingene pr e-post med medlemsinformasjon og organisasjonsnytt. Det ble i 2008 sendt ut tre slike rundskriv.

Organisasjonens fellesmøter

Foruten å legge til rette for hovedstyrets møter, organiserer hovedadministrasjonen fast tre årlige fellesarrangementer: Representantskapsmøtet som forberedes i samarbeid med en av foreningens avdelinger (ca 85 deltakere), leder- og stabsmøtet (ca 40 deltakere) og Julebisp,

hvor det holdes åpent hus i Dronningens gate 11 og stiftelsesdagen den 16. desember markeres.

Foredrag om Fortidsminneforeningen

Et standardforedrag om foreningen har lenge vært etterlyst. Et foredrag med tekst og bilder på CD ble produsert og delt ut til alle delegater under representantskapsmøtet.

2.6. Fond og stiftelser

Fortidsminneforeningen har hatt tre fond og en stiftelse som forvaltes av hovedadministrasjonen med foreningens hovedstyre som ansvarlig. I tillegg kommer *Mile-tjærefondet* som har egne regler, og *Stavkyrkjestiftinga* som har hatt eget styre.

Etableringen av Stiftelsestilsynet og nye regler for innrapportering av virksomheten i stiftelser har gjort det nødvendig å forenkle denne siden ved foreningens virksomhet. I løpet av året er derfor etter styrevedtak *Hypotekforeningens Fond* og *J. J. Næss legat* avvirket og midlene inntektsført i foreningens regnskap.

Kjenn ditt land – B. A. Grimelands fond

De to sammenslåtte fondenes formål er å støtte tiltak til beste for kulturminnevernet.

- Fondets styre: Martin Blindheim (familieoppnevnt), Torill N. Klevmark (oppnevnt av hovedstyret) og generalsekretæren.
- Styret er oppnevnt for 2007-2009.
- Fondets kapital pr 31.12.2008 var kr 231 864,-. Av dette er urørlig kapital kr 160 000,-.
- Det har ikke vært tildelt midler fra fondet i 2008.

Fischer/Lindsay-fondet

Fondets formål er å arrangere alternerende gjesteforelesninger i Skottland og Norge.

- Fondets styre: Erla Bergendahl Hohler, Karl Gervin og generalsekretæren.
- Styret er oppnevnt for 2007-2009.
- Fondets kapital pr 31.12.2008 var kr 99 964,-, av dette er urørlig kapital kr 35 000,-.
- Kapitalen inkluderer et tilskudd mottatt etter søknad fra The Strathmartine Trust, Skottland, på 5 000-pund, i norsk valuta kr 53 057,-.
- Det har i 2008 vært arrangert gjesteforelesninger både i Skottland og Norge: Antikvar Ian Fisher, Edinburgh, ga forelesning ved Universitetet i Oslo, Middelalderforum *Stone crosses in Norway, the Hebrides and Shetland; possible connection* og i foreningens lokaler i Dronningens gate *Iona Abbey; A Hebridean monastery in the province of Nidaros*. Forelesningene ble gjentatt i Bergen i et samarbeid mellom foreningen og Norsk institutt for kulturminneforskning, NIKU. I Trondheim ble det tilsvarende holdt to forelesning-

er i samarbeid mellom foreningen og Nidaros Domkirkes Restaureringsarbeider, NDR. Arkitekt og forsker Ola Storsletten har forelest i Skottland, i Edinburgh 9.6., i Aberdeen 10.6. og i Kirkwall på Hebridene 11.6. Emnet var *How old are the stave churches?*

Den norske Hypotekforenings fond

- Fondet disponeres av hovedstyret.
- Fondets kapital pr 31.12.2008 var kr 4 936,-.
- Det har ikke vært tildelt midler fra fondet i 2008.
- Ved utgangen av året ble fondet avviklet og kapitalen overført til foreningen.

J. J. Næss legat

- Legatets formål er bevaring av norske fortidsminnesmerker.
- Legatet er innmeldt til Stiftelsestilsynet.
- Legatet disponeres av hovedstyret.
- Legatets kapital pr 31.12.2008 var kr 80 639,-. Av dette var urørlig kapital kr 79 259,-.
- Det har ikke vært tildelt midler fra legatet i 2008.
- Ved utgangen av året ble legatet avviklet og kapitalen overført til foreningen.

Miletjerefondet

Fortidsminneforeningen organiserer salg av milebrent tjære til bruk på fredete bygninger.

- Riksantikvaren har ikke tilført midler i 2008.
- Beholdningen pr 31.12.2008 var 5 139 liter tjære.
- Tjærebanks kapital var pr 31.12.2008 kr 1 113 985,-.
- Av dette utgjorde tjæren en verdi tilsvarende kr 822 240,-.
- God tilgang på tjære har i 2008 gjort det mulig å åpne for salg til formål ut over fredete bygninger.

2.7. Representasjon

Fortidsminneforeningen har vært representert ved følgende anledninger:

- 12.2.: Europa Nostra Norge årsmøte. Deltaker: Elisabeth Seip.
- 9.–10.3.: Kulturminnefondet 5 år, markering på Røros. Deltaker: Elisabeth Seip.
- 28.3.: Norges Guideforbunds landsmøte. Foredrag ved Eli-Sofie Thorne.
- 25.–27.4.: Norges kulturvernforbunds årsmøte i Kristiansand. Else M. Skau og Elisabeth Seip møtte sammen med Erik Østrådal fra Vest-Agder avdeling.
- 15.–17.5.: Karl Gervin holdt foredrag om foreningen ved 300-årsjubileet for Society of Antiquaries, London.
- 20.–21.5.: KAFF – Kulturarv forskning og formidling. Seminar hos Riksantikvaren. Deltakere: Fredrik Monclair og Elisabeth Seip.
- 28.8.: Norges Verdensarvforum. Deltaker: Eli-Sofie

Thorne.

- 28.8.–2.9.: Nordisk Verdensarvmøte, Isfjorden, Grønland. Deltaker: Eli-Sofie Thorne.
- 30.9.–2.10.: Nordisk ruinseminar, Hamar. Deltaker: Eli-Sofie Thorne.
- 14.10.: Foreningen var vertskap i Dronningens gate for et av Kulturminneårets forberedende møter. Silja Selfors og Elisabeth Seip representerte foreningen.
- 28.10.: Riksantikvarens utviklingsnett: Fortellinger i kulturminnevernet. Deltakere: Fredrik Monclair, Eli-Sofie Thorne og Elisabeth Seip.
- 10.12.: Riksantikvarens utviklingsnett: De globale klimaendringene. Deltakere: Eli-Sofie Thorne og Elisabeth Seip.
- 27.11.: Redaksjonens årvisse julebord med alle gode bidragsytere som særlige gjester.
- 16.12.: Tradisjonell Julebisp ble arrangert i Dronningens gate 11, Magistratgården, en markering av Fortidsminneforeningens 164. år. Våre mange gode venner og hjelpere gjennom året var invitert.

Fortidsminneforeningen ble invitert til å nominere et medlem til *Europa Nostras* råd. Hovedstyret nominerte Marianne Roald Ytterdal, som hadde vært medlem av rådet de foregående tre år, til en ny periode. Hun ble senere innvalgt og har i 2008 deltatt ved

- Europa Nostra Council and General Assembly, Newcastle 11.-13.6. (Det årlige møte nr 2 ble utsatt til januar 2009.)

Hun har også deltatt i Europa Nostras *Governance Task Force* under utarbeiding av nye statutter:

- Møter i Athen 24.–26.1, Paris 30.–31.3. og Den Haag 4.–6.12. I denne sammenheng har hun selv dekket reiseutgiftene.

Europa Nostra Norge holder sine styremøter i Fortidsminneforeningens lokaler i Dronningens gate, Oslo.

Marianne Roald Ytterdal har også representert foreningen i ENNHO under:

- ENNHO Board Meeting og 60-årsfeiring av verneforeningen An Taisce, Dublin 27.–28.6.

Fortidsminneforeningen har foreningsmedlemskap i:

- Folkekulturforbundet
- Museumsforbundet
- Norges kulturvernforbund
- Europa Nostra
- ENNHO (European Network of National Heritage Organisations)
- ICOMOS (International Council on Monuments and Sites)
- DOCOMOMO (International working party for documentation and conservation of buildings, sites and neighbourhoods of the modern movement)

2.8. Besøk i avdelingene

Det legges vekt på god kontakt med avdelingene:

- 9.–10.1.: Befaring til Gardøy. Deltakere: Kåre Hosar, Oppland avdeling, Eli-Sofie Thorne, Fredrik Monclair og Elisabeth Seip.
- 11.1.: Helligtrekongersaften hos Oslo og Akershus avdeling på Vøienvolden. Deltakere: Hovedadministrasjonen.
- 16.2.: Møte med styret i Hedmark avdeling på Skarnes. Deltakere: Eli-Sofie Thorne og Elisabeth Seip.
- 18.–19.9.: Befaring på Borgund og møte med daglig leder for Sogn og Fjordane avdeling i Gamlebakeriet, Lærdal. Deltakere: Eli-Sofie Thorne, Fredrik Monclair og Elisabeth Seip.
- 26.11.: Møte med Den gamle Bergstad. Deltakere: Eli-Sofie Thorne og Fredrik Monclair.
- 29.11.: Trygve Bragstad deltok i møte i Den trønderske avdeling.
- For øvrig har Fredrik Monclair besøkt Sogn og Fjordane avdeling ytterligere to ganger og hatt møte med Den trønderske avdeling sammen med Eli-Sofie Thorne. Han har dessuten hatt hyppige møter med Oslo og Akershus avdeling på Vøienvolden.
- Som eiendomssjef har Eli-Sofie Thorne jevnlig besøkt eiendommene der arbeid pågår.

2.9. Eksternt samarbeid

Norges kulturvernforbund

Kulturvernforbundet er en paraplyorganisasjon etablert av Miljøverndepartementet og omfatter frivillige foreninger innenfor kulturminnefeltet. Generalsekretæren har deltatt i Kulturvernforbundets kontaktmøter med medlemsorganisasjonene. Gjennom forbundet får foreningen aktuell informasjon fra organisasjonen *Frivillighet Norge*, som arbeider med svært aktuelle saker som mva for frivillige foreninger og innføring av frivillighetsregister. Forbundet har i 2008 hatt oppdraget fra Miljøverndepartementet og Kulturdepartementet med å forberede Kulturminneåret 2009.

Kulturminneåret 2009

Silja Selfors har gjennom året hatt oppdrag for Kulturminneåret 2009, blant flere oppgaver har hun vært engasjert i etableringen av årets nettside. Fortidsminneforeningen har for øvrig bidratt med forslaget om å etablere *Kulturminneløyper* som skal realiseres som en av årets hovedaktiviteter.

Stiftinga norsk stavkyrkjemuseum

Stavkyrkjestiftinga ble opprettet i sammenheng med utviklingen og oppføringen av besøkssenteret ved Borgund stavkirke som et bindeledd mellom Den norske

kirke, Lærdal kommune og Fortidsminneforeningen. Det har vært holdt to møter i stiftelsens styre i 2008. Møtene holdes på Borgund. Stiftelsen har eget styre og avgir egen årsmelding og regnskap. Foreningens representanter i styret har vært:

- Oppnevnt av hovedstyret: Ragnhild Mork (styreleder), Sogn og Fjordane avdeling, og Karl Gervin (varamedlem), hovedstyret og Oslo og Akershus avdeling.
- Oppnevnt av Sogn og Fjordane avdeling: Heidi-Kathrin Osland, Sogndal, og Jorunn Nytingnes, Leikanger (varamedlem).
- Generalsekretæren er stiftelsens sekretær.

Stiftelsens hovedoppgave, å bidra til reisingen av besøkssenteret på Borgund, var oppfylt i og med innvielsen av senteret i 2005. Etter den tid har stiftelsen vært et kontaktforum for foreningen, Lærdal kommune og Kirken i Lærdal. Nye regler for stiftelser har også berørt denne. Stiftelsen har ikke eget inntektsgrunnlag, og etter oppfordring fra Lærdal kommune og hovedstyret ble arbeidet med avvikling av *Stiftinga norsk Stavkyrkjemuseum* innledet i 2008. Det avtroppende styret har imidlertid gitt uttrykk for ønske om å videreføre kontakten også fremover, men da på nye premisser som må utvikles i tilknytning til Borgund.

Claus Helbergs stiftelse

Stiftelsen ble opprettet i 2000 med det formål å støtte tiltak som tar vare på de kulturhistoriske minner som finnes i skog og fjell. Generalsekretæren er normalt foreningens representant i styret. Det har vært holdt tre styremøter i 2008. I 2008 har representasjonen vært slik:

- Eli-Sofie Thorne var styremedlem til 23.8.
- Fra 28.8. har Elisabeth Seip møtt mens Eli-Sofie Thorne har gått inn som vararepresentant.

Sinjarheimfondet

Fondet er opprettet for ivaretagelse av Sinjarheim. Det har ikke vært holdt styremøter i 2008.

- På vegne av generalsekretæren representerer Eli-Sofie Thorne foreningen i fondets styre.

Fortidsminneforeningen inviterte til kurs i vindusrestaurering på Sinjarheim også denne sommeren. Grunnet få påmeldinger ble kurset ikke gjennomført, men instruktøren, restaureringshåndverker Håkon Gøthesen, utførte arbeidet på fjøset.

For å holde kulturlandskapet åpent, har fondet et samarbeid med Sogn jord- og hagebruksskule, og 45 geiter var på beite på Sinjarheim i juni. Elevene på skolen har fått undervisning i støling og kulturlandskapspleie og bodd på Sinjarheim under kurset.

Munthehuset, Kroken i Luster

Foreningen holder kontakt med Munthehuset og samarbeider om arrangementer. Samarbeidet medfører at For-

tidsminneforeningens medlemmer får 10% rabatt på overnattinger.

- Heidi-Kathrin Osland, Sogn og Fjordane avdeling, har vært oppnevnt som medlem av Munthehusets styre.

Som en gave til H. M. Dronning Sonjas 70-årsdag i 2007, inviterte Fortidsminneforeningen Dronningen til et opphold i Munthehuset og omvisning i Urnes stavkirke, hvor omfattende restaureringsarbeider og ny utstilling gjorde stavkirken severdig fra en ny innfallsvinkel.

Til foreningens glede takket Dronningen ja, og med avtroppet styreleder Marianne Roald Ytterdal i spissen kunne foreningen ta i mot Hennes Majestet i Sogn. Selv været viste seg fra sin beste side. På Urnes holdt arkitekt og forsker ved NIKU, Ola Storsletten, en begeistrende omvisning.

3. EIENDOMSFORVALTNING

I tråd med representantskapets beslutning i 2007 er arbeidet med å iverksette Fortidsminneforeningens overordnede eiendomspolitikk videreført. I 2007 og 2008 er det forutsatt at avdelingene fører individuelle regnskap for eiendommene de forvalter. Dette skal gi grunnlag for en evaluering av resultatet i 2009. Tiltaket bygger på vedtaket representantskapet har fattet om å:

- Gjennomføre retningslinjer for forvaltning, drift og vedlikehold, FDV, inkludert system for økonomioppfølging.

Et eiendomsutvalg ble oppnevnt høsten 2007. Utvalget skal bistå eiendomssjefen og hovedstyret i overordnede vurderinger som gjelder forvaltningen av Fortidsminneforeningens eiendommer. De følgende ble oppnevnt for treårsperioden 2008–2010 og har hatt tre møter i 2008:

- Håvard Christiansen, sivilarkitekt, Oslo
- Eli Grøttheim, sivilingeniør, Oslo
- Kolbjørn Nesje Nybø, sivilarkitekt, Sogn og Fjordane
- Vegard Røhme, håndverker og sivilarkitekt, Akershus

Arbeidet med eiendommene har for øvrig vært preget av Riksantikvarens stavkirkeprogram og ruinprogram.

3.1. Drifting av eiendommer

Enkelte eiendommer krever særlig oppmerksomhet på driftssiden:

Borgund stavkirke og besøkssenter, Lærdal i Sogn og Fjordane

Driften ved besøkssenteret på Borgund har vært gjennom sin tredje sesong. Vi har erfart betydningen av en stabil, lokal driver og foreningen inngikk derfor avtale

med Norsk Villakssenter A/S i Lærdal om driften på Borgund også i 2008. Dette innebar samtidig en videreføring av tidligere samarbeid knyttet til markedsføring og salg av fellesbillett.

- Daglig leder på Borgund har vært Tanna Gjeraker, som også har vært daglig leder ved Villakssenteret.

Billettsalg på Borgund:

37 133 (2005), 36 875 (2006), 36 727 (2007), 34 766 (2008)

Gardøy, Vågå i Oppland

Det staselige gårdsanlegget i dalsiden over Vågå sentrum har vært foreningens eiendom siden 1994, da det ble kjøpt av foreningen som ledd i en redningsaksjon. Blant annet var jordene truet av utbygging. Jordveien er senere skilt ut og stor innsats er lagt ned i nødvendig utbedringsarbeid på selve tunet. Både Oppland avdeling, mange frivillige og hovedadministrasjonen har bidratt i dugnader gjennom årene. Ekstern økonomisk støtte har vært helt avgjørende, i første rekke fra Stiftelsen Sat Sapienti.

Fortidsminneforeningens innsats har reddet denne delen av kulturlandskapet i Vågå og et viktig mål er dermed nådd. Innhusene er også vesentlig forbedret. Til tross for mange års arbeid, gjenstår ennå betydelige arbeider på eiendommen samtidig som spørsmålet om fremtidig drift står uavklart.

Sammen med Oppland avdeling igangsatte hovedstyret derfor et omfattende arbeid for å utrede konkrete muligheter for anleggets fremtid. Konklusjonen ble trukket våren 2008. Vedtak ble fattet både i Oppland avdeling og hovedstyret og konkluderte med at anlegget skal selges. Flere forutsetninger ble knyttet til et salg, blant annet at tunet reguleres til bevaringsformål. Vågå kommune har påtatt seg å gjennomføre denne omreguleringen.

Jorlia, Rennebu i Sør-Trøndelag

Det har vært arbeidet med salget av gården Jorlia gjennom de fem siste årene. Siste etappe var salg av jordveien til en gårdbruker og nabo til Jorlia. Etter innstilling fra skogbruksjefen i Rennebu av slo kommunens utvalg for miljø, teknikk og landbruk konsesjon for ny eier. Saken ble klaget inn til Fylkesmannen i Sør-Trøndelag som anso en ny pris. Salget ble gjennomført i henhold til dette.

Rasmusgården og Per-Amundsagården, Røros

Begge gårder leies ut, begrenset til medlemmer av Fortidsminneforeningen. Utleien skjer fra hovedadministrasjonen. Dette er et populært tiltak som skaffer nye medlemmer. Grunnet begrensede muligheter for oppvarming, leies Rasmusgården normalt bare ut sommerstid. I september 2007 inngikk vi likevel et fem måneders leieforhold med leietaker som bodde der frem til påsken 2008. Tabellen viser antall utleieforhold:

	2005	2006	2007	2008
Rasmusgården (sommer)	19	26	27	14
Per-Amundsagården	47	53	48	46

Klokkergården, Grue kommune

Klokkergården i Kirkenær, Grue kommune, eies av foreningen men forvaltes av Gruetunet museum. Vedlikehold er fraværende og Hedmark avdeling tok våren opp drøftinger om Klokkergårdens fremtid med hovedadministrasjonen. Det ble ikke konkludert i 2008.

Urnes stavkirke

Arbeidene med fundamenter og oppjekking av konstruksjoner i Urnes stavkirke er beregnet å pågå både gjennom 2008 og 2009. I den anledning ga Riksantikvaren Fortidsminneforeningen i oppdrag å lage en utstilling som kunne gi turister et inntrykk av kirken i all sin prakt, til tross for at interiøret er demontert. Styreleder i Sogn og Fjordane avdeling, Ragnhild Mork, foretok åpningen den 12.6. Utstillingen ble produsert av hovedadministrasjonen.

- Interiørarkitekt Leif V. Lindberg var engasjert som formgiver.
- Silja Selfors var prosjektleder.

Som del av dette ble det i samarbeid med Nasjonal-museet vist utstillingen *Arv i tre!* basert på en stavkirke-modell i stor størrelse, laget slik at barn selv kan demontere og gjenoppbygge en stavkirkekonstruksjon. Modellen var fulgt av verktøy og videoprogram om stavkirker. Tilbud om omvisning og bygging av modell ble gitt til skolebarn i området.

Stor takk går til tilsynshaver på Urnes, Marit Bøen, som tålmodig har fulgt opp de omfattende arbeidene og tilrettelagt omvisninger slik at de besøkende har fått en god opplevelse til tross for den spesielle og krevende situasjonen.

Olavsstøtten på Stiklestad

Et eget prosjekt for formidling av foreningens eiendom Olavsstøtten på Stiklestad ble lagt frem av Stiklestad Nasjonale Kultursenter. I sammenheng med dette ble Fortidsminneforeningens tomt rundt støtten oppmålt og tinglyst. En prosjektgruppe for det videre arbeidet er nedsatt.

- Trygve Bragstad deltar fra foreningen.

3.2. Stavkirkene

Stavkirkeprogrammet

Riksantikvarens stavkirkeprogram har ledet til at det er blitt gjennomført arbeider ved flere av Fortidsminneforeningens stavkirker i løpet av året, en innsats av den største betydning for forvaltningen av disse enestående og krevende eiendommene. Programmet som opprinne-

lig skulle gå til 2014, vil bli utvidet ut over dette. Eien-domssjefen har det koordinerende ansvaret overfor Riks-antikvaren i møtet med de aktuelle avdelingene. Foreningen har engasjert lokale prosjektledere for faglig oppfølging på hvert enkelt sted. I 2008 har det pågått arbeider i regi av stavkirkeprogrammet ved:

- Borgund stavkirke, prosjektleder Heidi-Kathrin Osland
- Hopperstad stavkirke, prosjektleder Heidi-Kathrin Osland
- Urnes stavkirke, prosjektleder Heidi-Kathrin Osland
- Uvdal stavkirke, prosjektleder Nils Friis
- Rødven stavkirke, prosjektleder Berge Hjørungnes
- Torpo stavkirke, konserveringsarbeider utført av NIKU

Drift av sikringsanleggene ved stavkirkene

Driften av sikringsanleggene krever konstant beredskap lokalt. De lokale tilsynshaverne skal følge opp anleggene etter oppsatte rutiner og rykke ut ved alarmer. Også i 2008 har antall falske alarmer i snitt ligget noe over forutsatt, uten at det kan pekes på en spesifikk årsak til dette. Riksantikvaren har arbeidet med forbedring av rutiner i samarbeid med konsulent.

Tilsynshavere og beredskapsgruppen

Alle foreningens eiendommer har en lokal tilsynshaver eller et eiendomsutvalg som følger opp daglig drift og sikkerhetsrutiner. For stavkirkene finnes det i tillegg en eller to personer som sammen med tilsynshaver utgjør en beredskapsgruppe. Tilsynshavere og beredskaps-gruppene for stavkirkene får en viss kompensasjon for arbeidet fra sentralt hold. Forsvarlig tilsyn med stavkirkene er helt avhengig av den innsatsen som gjøres lokalt. Vi har vært i den heldige situasjonen at staben har vært svært stabil, har opparbeidet seg solide, tekniske kunnskaper om anleggene og holder dem operative til enhver tid. Dette arbeidet, som utføres i grenseland mellom frivillighet og ordinært arbeid, ivaretar et sentralt ansvar. Det har vært avholdt kurs for tilsynshaverne ved en samling på Ski og i Hobøl.

3.3. Ruinene

Ruinprogrammet

I 2006 startet Riksantikvaren opp ruinprogrammet, et tiårig prosjekt for bevaring av ruiner fra middelalderen. Også dette har stor betydning for Fortidsminneforeningen som eier av 6 ruiner fra perioden. Ruinprogrammet tar sikte på å overvåke og bevare ruinene for ettertiden og planlegge langsiktig vedlikehold, inkludert skjøtselen av områdene rundt ruinen. Det skal også legges til rette for publikum, og i den sammenheng tilstrebes tilgjengelighet for alle. Det er foretatt arbeider under ruinprogrammet på de følgende eiendommene i 2008:

- Steinvikholm slottsruin

- Munkeby klosterruin
- Rein klosterruin
- Tautra klosterruin (forberedende arbeider)

Steinvikholm slottsruin

Den omfattende restaureringsprosessen ved Steinvikholm har fortsatt i 2008 med arbeid på vestmuren, i to av hvelvkjellerne og noe murarbeid på tårnet «Bonden». Arbeidene skal videreføres i 2009. Som en del av prosjektet ble det utarbeidet en plan for å bedre tilgjengeligheten på Steinvikholm.

- Prosjektleder er Nils Christian Hertzberg.

Også sommeren 2008 oppførte Steinvikholm Musikkteater operaen om Olav Engelbrektsson.

3.4. FDV-rapportering

Vedlikeholdsbeferinger med FDV-rapportering ble gjennomført ved de fleste eiendommene høsten 2008. Rapporteringene ga en grundig gjennomgang av vedlikeholdstilstanden ved den enkelte eiendom. Dette er utgangspunktet for søknad om tiltaksmidler fra Riksantikvaren og andre offentlige instanser for 2009. De senere årene har bevilgninger dekket om lag halvparten av innmeldt behov.

- Innmeldt vedlikeholdsbehov for 2009 var 21,9 mill kroner.
- I 2008 var innmeldt behov 17,1 mill kroner, mens det kunne utføres arbeider for ca 10 mill kroner.

3.5. Befaringer

Hovedadministrasjonen har gjennomført befaringer eller besøk på i alt 15 av foreningens 40 eiendommer. På enkelte eiendommer har det vært flere besøk:

- Borgund stavkirke og besøkscenter; Gamlebakeriet i Lærdal; Gardsøy i Vågå; Hopperstad stavkirke; Urnes stavkirke; Reinskloster; Munkeby klosterruin; Steinvikholm slott; Olavsstøtten på Stiklestad; Kvernbakken i Trondheim; Per Amundsagården og Rasmusgården på Røros; Vøienvolden i Oslo.
- Dessuten har det vært besøk ved Hove kirke og Kaupanger stavkirke, som foreningen forvalter.

4. PUBLIKASJONER, INFORMASJON OG MEDIA

Fortidsminneforeningen opprettholder et omfattende publikasjonsprogram.

4.1. Fortidsvern

Bladet er den viktige og jevnlige kontakten og tilbudet til alle medlemmer. Bladet utkom med fire nummer og følgende tema:

- 1/2008: *1900-tallets kulturminner* (opplag 8 300)
- 2/2008: *Samferdsel og transport* (opplag 7 600)
- 3/2008: *Kulturminner i Østfold* (opplag 8 200)
- 4/2008: *Åpent nummer* (opplag 8 000)

Redaktør: John Arne Balto (til 16.3.) og Silja Selfors

Redaksjonsråd:

Morten W. Krogstad, Oslo
Dag Erlend Lohne Mohn, Drammen
Astrid Galstad, Eidsvoll
Svein Norheim, Halden

Redaksjonssekretær og lay-out:

Eva Bekkely

Fortidsvern er medlem av Den norske fagpresses forening.

Fortidsvern har mottatt et tilskudd til utgivelsen fra Østfold fylkeskommune.

4.2. Årboken

Årboken, foreningens flaggskip, utkom med sin 162. årgang. Den er en vesentlig publiseringskanal for fagartikler innen vårt felt, ikke minst fordi den er registrert som vitenskapelig tidsskrift med fagfelleevaluering i klasse 1 (hvor klasse 2 rangerer høyest), og dermed er meriterende for forskere som publiserer her. Årets tema var:

- *Materialer og bygningsteknologi*. Boken ble utgitt med 254 sider i et opplag på 5 600.

I redaksjonen deltok:

Redaktør: John Arne Balto (til 16.3.) og Silja Selfors

Redaksjonsmedlemmer:

Øystein Ekroll, Trondheim
Birgitte Sauge, Oslo
Marte Boro, Oslo
Siri Hoem, Svalbard
Hans-Henrik Egede-Nissen, Oslo

Redaksjon foreningsstoff og lay-out:

Eva Bekkely

Årboken er i 2008 utgitt med støtte fra Norsk institutt for kulturminneforskning, NIKU, og et tilskudd fra prosjektet Norsk Arkitekturhistorie.

4.3. www.fortidsminneforeningen.no

Alle interesserte kan abonnere på Fortidsminneforeningens nyhetsside som er blitt videreført også i 2008. Nyhetsvarslene kommer normalt to ganger i uken med unntak for feriene. Abonnementstjenesten, som er gratis, hadde ved utgangen av 2008 om lag 1 350 abonnenter mot 1 200 i 2007.

Besøket på internettsiden stiger stadig. Beste måned var januar med nesten 230 000 treff. Beste notering i 2008 var i underkant av 190 000 treff og i 2007 ca 160 000 pr måned.

Internettsiden har egen redaksjon, som primært arbeider med å levere stoff til nyhetstjenesten. Ved utgangen av 2008 var redaksjonen sammensatt slik:

Redaktør: John Arne Balto og Silja Selfors, deretter Vidar Trædal (fra 1.5.)

Redaksjonsmedlemmer:

Rune Idsøe, Rogaland
Anita K. Waatvik, Møre og Romsdal
Kirsten P. Amundsen, Troms
Kjartan Skår, Hordaland

4.4. Gode råd

Gode-råd serien er Fortidsminneforeningens viktigste og mest populære tilbud til dem som er interessert i å arbeide praktisk med vern av kulturminner. I 2008 ble det produsert ny utgivelse av heftet «*Gardiner*» med Geir Thomas Risåsen som forfatter.

4.5. Kommunikasjon

Styret ønsker å styrke kommunikasjonsarbeidet i foreningen, både internt og i møtet med omverdenen. I den sammenheng ble det oppnevnt et kommunikasjonsutvalg høsten 2008 med følgende medlemmer:

- Trygve Bragstad, styrets leder, Sør-Trøndelag
- Dag Erlend Lohne Mohn, Buskerud

- Redaktøren
- Generalsekretæren

Styret vil at det skal sees bredt på hvilke tiltak som kan gjøres. Utvalget er derfor bedt om å se på publikasjoner og nettside så vel som kontakt med media, og konkrete oppgaver som presentasjon av foreningen på eiendommene og skilting.

OPPSUMMERING

Virksomhet i 2008 har vært preget av betydelig bygningsmessig aktivitet på eiendommene, av videreutvikling av driften på Borgund, av arbeidet med utstillingen på Urnes, av publisering og med innsats for å bistå avdelingen med praktiske oppgaver i hverdagen.

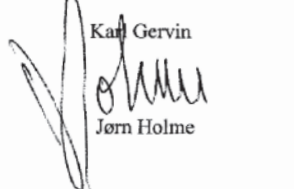
Hovedstyret erfarer at eiendommene er tidkrevende både for avdelingene og de sentrale ledd. Eiendommene er foreningens viktige ansikt utad, samtidig fordrer denne bygningsmassen ressurser både i form av tid og penger. I tråd med at den vedtatte eiendomspolitikken settes ut i livet, slik representantskapet har vedtatt, blir det hovedstyrets ansvar i de nærmeste årene å utvikle en strategi for hvordan eiendommene best mulig kan inngå som et ledd i foreningens samlede arbeid fra 2010.

Kulturminnepolitikken vil alltid stå sentralt. Forut for stortingsvalget 2009 har det vært særlig viktig med initiativer overfor de politiske partienes programarbeid. Dessuten har arbeidet med ny plan- og bygningslov gjort det nødvendig å arbeide aktivt for foreningens synspunkter forut for behandlingen i Stortinget.

Hovedstyret ser behovet for at Fortidsminneforeningen presenteres tydeligere overfor et større publikum og har tatt opp arbeidet med å styrke kommunikasjonen både internt og eksternt.

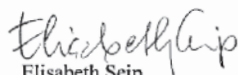
Oslo, den 8. mai 2009

Trygve Bragstad
styreleder

Karl Gervin

Jørn Holme

Torill N. Klevmark

Mette Paavola

Elisabeth Seip
generalsekretær